

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-69>

УДК 336.77:355.018

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ АТ «ОЩАДБАНК» В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

FEATURES OF LENDING TO SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES OF OSCHADBANK JSC UNDER MARTIAL LAW

Чернишова Лілія Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Одеська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7371-2007>

Грекова Марія Владиславівна

магістрантка,
Національний університет «Одеська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1066-7510>

Chernyshova Liliya, Hrekova Mariia

Odesa Polytechnic National University

Стаття присвячена дослідженню особливостей та умов кредитування малих та середніх підприємств кредитною установою АТ "Ощадбанк" у контексті введення воєнного стану. Дослідження спрямоване на визначення процедур та вимог, які регулюють цей процес, а також виявлення потенційних переваг та обмежень, з якими стикаються підприємства, що звертаються до АТ "Ощадбанк" для отримання фінансової підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Визначено, що надання кредитів стає можливо, єдиним джерелом розв'язання проблем забезпечення неперервного та систематичного функціонування малих та середніх підприємств. Зазначено, що кредитування МСП створює значні кредитні ризики для банків, тому проаналізовано основні причини цих ризиків для кредитних установ. Надано рекомендації АТ «Ощадбанк», які можуть допомогти покращити кредитну діяльність і репутацію банку та посилять співпрацю із бізнесом. Результати цієї статті можуть бути корисними як для підприємств, які розглядають можливість отримання кредиту, так і для кредитної установи, яка намагається адаптувати свою політику до викликів воєнного стану.

Ключові слова: банк, кредит, процес кредитування, кредитний ризик, співпраця з бізнесом, малий бізнес, середній бізнес.

The article is devoted to the study of the features and conditions of lending to small and medium-sized enterprises by the credit institution JSC "Oschadbank" in the context of the introduction of martial law. The study is aimed at determining the procedures and requirements that regulate this process, as well as identifying potential advantages and limitations faced by enterprises applying to JSC "Oschadbank" for financial support in an emergency situation. It was determined that providing loans becomes possible, the only source of solving the problems of ensuring continuous and systematic functioning of small and medium-sized enterprises. It is noted that lending to SMEs creates significant credit risks for banks, so the main causes of these risks for credit institutions were analyzed. Recommendations of JSC "Oschadbank" are given, which can help improve the bank's credit activity and reputation and strengthen cooperation with business. This article examines an important aspect of modern financial activity in the conditions of martial law – lending to small and medium-sized enterprises (SMEs) of JSC "Oschadbank". The research is aimed at studying the features and conditions under which SME loans are granted in emergency situations. The article analyzes the procedures and requirements governing the lending process, as well as reveals your advantages and limitations faced by businesses that turn to the bank for financial support in times of crisis. In the modern conditions of economic development of Ukraine, the issue of support and development of small and medium-sized businesses is becoming especially urgent. The article emphasizes that the provision of loans to SMEs becomes a source for ensuring the continuous and systematic functioning of these enterprises in the conditions of martial law. On the basis of the conducted research, the article provides recommendations for JSC "Oschadbank", which contribute to the improvement of credit activity and increase of the

bank's reputation in the conditions of martial law. The results of this article can be useful both for enterprises that are considering the possibility of obtaining a loan, and for a credit institution that is trying to adapt its policy to the challenges of martial law.

Keywords: bank, loan, lending process, credit risk, cooperation with business, small business, medium business.

Постановка проблеми. В сучасних умовах економічного розвитку України, питання підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу набуває особливої актуальності. Сектор малого та середнього бізнесу відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та росту національної економіки, сприяючи зростанню зайнятості та створенню нових робочих місць. Гнучкість та самостійність у прийнятті рішень щодо вибору стратегії подальшого розвитку є його ключовими особливостями, що дозволяє легко адаптувати виробничу діяльність до змін у попиті, технологіях та ринкових умовах, активно враховуючи споживчі уподобання. Однак, незважаючи на позитивний внесок малого та середнього бізнесу у господарський розвиток країни, існують численні проблеми та виклики, які заважають його повноцінному функціонуванню та росту, особливо в сучасних умовах. АТ "Ощадбанк" є однією з ключових фінансових установ, яка надає фінансову підтримку малому та середньому бізнесу в Україні. Тому, однією з важливих задач є аналіз та визначення особливостей кредитування даного сегменту підприємств саме в рамках АТ "Ощадбанк."

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кредитування діяльності малих і середніх підприємств було розглянуто в роботах таких науковців, як Партин Г. О. [2], Бергер А. Н. та Удел Г. [3], Волкова Н. І. та Свірідова К. Д. [4], Грабовська Я., Тобенко В. М. та Зеваченкова О. Е. [5], Тимченко О. І. [6]. Особливості банківського кредитування також розглянуто в роботі Герасименко А. [7]. Напрямки модернізації продуктів кредитування розкрито в роботах Козлов В. та Сидоренко І. [8 та 9]. Особливості банківського кредитування в умовах війни розглядали Білоченко А. [10], Шпанель-Юхта О. [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуального вирішення потребує проблема активізації та ефективності фінансово-кредитних відносин між суб'єктами малого та середнього підприємництва України та банківськими установами, що є важливим чинником стимулювання економічного розвитку країни та подолання наслідків економічної кризи. Вбачається доцільним детальніше дослідити практичні прояви взає-

модії кредитних установ та середніх та малих підприємства в світлі останніх подій триваючого воєнного стану.

Формулювання цілей статті. Стаття спрямована на визначення особливостей та умов кредитування малих та середніх підприємств кредитною установою АТ "Ощадбанк", вивчення процедур та вимог, а також виявлення потенційних переваг та обмежень, які впливають на підприємства, що звертаються до АТ "Ощадбанк" для отримання фінансової підтримки в умовах дії воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. У економічному та безпековому контексті для держави на сьогоднішній день головною метою є відновлення роботи малого та середнього бізнесу та створення сприятливих умов для їх функціонування. Для цього важливо забезпечити поліпшення їх взаємодії з різними організаціями (державними органами, науковими, кредитними, громадськими установами тощо). Покращення співпраці передбачає скасування постійних обмежень та недієвих систем контролю, зменшення їх кількості, наукове партнерство, консультації, фінансову підтримку, обмін інформацією, спільний розвиток проектів і багато інших форм взаємодії, спрямованих на підтримку розвитку бізнесу та економічного зростання.

В свою чергу співробітництво бізнесу з кредитними установами є важливим аспектом для забезпечення фінансової стабільності та розвитку підприємств. Останні отримують доступ до необхідних фінансових ресурсів та експертної підтримки, а банки дістають можливість генерувати прибуток через надання різноманітних фінансових послуг. Таким чином, надання кредитів стає важливою складовою ринкової економіки і, можливо, єдиним джерелом розв'язання проблем забезпечення неперервного та систематичного функціонування малих та середніх підприємств (МСП) у всіх галузях, оскільки зазвичай кредити потребують вже існуючі підприємства. Проте, кредитування МСП створює значні кредитні ризики для банків та інших кредитних установ. Основні причини цих ризиків полягають у наступному:

– небезпечність бізнесу: малі підприємства часто характеризуються вищим рівнем

нестабільності та ризику порівняно з більшими компаніями. Це може включати фінансову незабезпеченість, незрілість бізнес-процесів, конкурентний тиск тощо;

– макроекономічна чуттєвість: МСП схильні відчувати найменші коливання ринкового середовища. Зміни в економіці, такі як спади, інфляція чи зміни валютних курсів, сучасний воєнний стан миттєво відбиваються на їх діяльності;

– обмежена кредитна історія: малим підприємствам може бути іноді важко представити довгострокову кредитну історію фінансовій установі, яка б демонструвала їхню кредитоспроможність та надійність;

– потреба в спеціалізованих знаннях: кредитування МСП може вимагати глибокого розуміння конкретної галузі або бізнес-моделі, що може бути складним для банків та інших кредиторів;

– незабезпеченість: у МСП можуть виникати проблеми із достатнім забезпеченням (гарантії) для кредиту, що і збільшує ризик для кредиторів.

Однак робота в цьому напрямку йде і банківські установи постійно розробляють програми та ініціативи для зменшення кредитних ризиків і підтримки кредитування МСП.

Визначені причини виступають певними обмеженнями, через які доступ малих і середніх підприємств до традиційного банківського кредитування виявляється певною проблемою, особливо для нових, інноваційних та швидкозростаючих підприємств із підвищеним профілем ризику та прибутку. Банки, які фінансують МСП, стикаються з певними труднощами в отриманні точної та достовірної інформації про результати діяльності та фінансовий стан МСП. Як правило, банки вагаються у фінансуванні стартапів, особливо тих, які не мають достатньої застави. Крім того, більшість кредитних установ схильні стежити за фірмами, яким вони позичають кошти, щоб переконатися, що ці кошти добре використовуються відповідно до початкового кредитного контракту та визначеної мети.

З іншого боку, як вже зазначалося, кредитування – традиційно актуальна тема для малого бізнесу. У 2022 багато підприємств стикнулися із труднощами з отримання кредитів і вважають банківське кредитування недоступним або важкодоступним. Оцінюючи сьогоднішня, слід зауважити, що порівняно з 2021 роком у 2023 році втричі впала частка кредитних коштів у користуванні МСП – тоді на них покладалось 32% компаній.

Опитування ініціаторів бізнесу показало, що незважаючи на триваючі воєнні дії в країні, на початку року 76% підприємців планували розширення бізнесу у 2023 році. З них 28% планували розширювати географію присутності на ринку, 26% – відкриття нових напрямків діяльності, 25% – вихід на зовнішні ринки, 21% – зміну кількості співробітників [13]. Джерела фінансування були розподілені наступним чином: здебільшого покладалися на власні фінанси (30%) та меншою мірою на гранти (21%) і кредити (10%) [13]. Попри можна помітити, що українські підприємці зміцнюють свою резильєнтність і здатність адаптуватися до умов великої невизначеності, а отже розвиватимуться і укріплюватимуть з часом свої взаємовідносини із кредитними установами.

АТ "Ощадбанк" є універсальним банком, що активно розвиває сферу обслуговування малих, середніх і мікропідприємств і також має сильну позицію в обслуговуванні корпоративних клієнтів тому розглянемо детальніше особливості його взаємодії із МСП в умовах дії воєнного стану. Проведемо аналіз наявних кредитних продуктів та послуг, які пропонуються малим та середнім підприємствам у банку АТ "Ощадбанк" у 2023 році (табл. 1).

Як можна помітити, АТ «Ощадбанк» має більше шести кредитних продуктів. Аналізуючи наведені умови кредитування, можна зробити декілька висновків. По-перше, ці продукти дійсно спрощують доступ малих і середніх підприємств до кредитних ресурсів, що, в свою чергу, може підвищити інтерес населення до створення нових підприємств і втілення нових ідей у життя. По-друге, це створює чудову можливість для вже існуючих підприємств продовжувати діяльність навіть у кризовий період.

Незважаючи на воєнні дії банк дійсно продовжує ефективно працювати та кредитувати своїх клієнтів. З початку воєнних дій, АТ «Ощадбанк» не припиняв кредитування бізнесу, ліміти для підприємств та фізосіб не скасовувались, банк продовжував надавати можливість користуватися кредитами. Підприємства, які перебували в зоні бойових дій, так само отримувало кредитні кошти в рамках діючих кредитних лімітів. Установа підтримує зв'язок із клієнтами бізнесу, розподіливши за зонами, де вони розташовані – червона та зелена.

Активна співпраця підтверджується підписанням кредитних угод з кінця березня по червень 2022 р. на суму близько 5 млрд грн, що в 10 разів більше порівняно з 2021 роком. АТ «Ощадбанк» також продовжує реалізацію

Таблиця 1

Кредитні продукти АТ «Ощадбанк»

Назва продукту	Опис продукту	Ставка	Строк	Разова комісія	Застава
Овердрафт	Кредитні кошти для оперативного здійснення платежів, щоб забезпечити закриття касових розривів	від 23.15% річних	до 2 років	від 0.5%	Без застави
Поповнення обігових коштів	Для придбання сировини, товарів, оплати послуг, пов'язаних з виробництвом продукції чи веденням торгівельної діяльності, інших поточних потреб	плаваюча або фіксована ставка на вибір клієнта	до 3 років	від 0,25%	Нерухоме та рухоме майно, майнові права, порука
Придбання транспортних засобів та обладнання	Кредити на придбання нових та б/в транспортних засобів, а також необхідного Вам обладнання	від UIRD3м +8,95% річних	до 5 років	від 0,25% від суми кредиту	Транспортні засоби та обладнання, що купується
Мої кредити 5-7-9%	Державна програма підтримки бізнесу та агро-бізнесу	від 5% річних в залежності від цілі	до 5 років	від 0.75% від суми кредиту	Без застави або майно клієнта / поручителя, обладнання, транспортні засоби, нерухоме майно, основні засоби, що купуються за рахунок кредитних коштів
Мікrokредит бізнесу	Кредит на поповнення обігових коштів, придбання основних засобів (нерухомість, транспортні засоби, обладнання та устаткування тощо) та фінансування витрат капітального характеру	від UIRD3м + 9.75% річних	до 5 років	від 0.5%	Без застави
Кредитування експортерів в рамках співпраці з Експортно-кредитним агентством	Ощадбанк, який є партнером Експортно-кредитного агентства запустив нову програму кредитування, яка спрямована на підтримку вітчизняних експортерів з метою стимулювання експорту товарів українського походження	відповідно діючих умов банку	до 1 року	немає	Договір страхування Експортно-кредитного агентства, застава майнових прав на виручку за зовнішньо-економічним контрактом, що фінансується банком та порука власника підприємства

Джерело: складено автором на основі [1]

програми "Доступні кредити 5-7-9%" і цим самим підтримує бізнес, особливо аграрний [14]. Партнерські зв'язки АТ "Ощадбанк" з JohnDeere, AGCO, Claas, KUHN, OSTCHEM RETAIL, Syngenta та Maschio-Gaspardo також сприяють наданню фінансової підтримки сільськогосподарському сектору за вигідних умов (наприклад, кредитування на суму до 5 мільйонів гривень без необхідності надавати заставу при придбанні засобів захисту рослин та насіння). Це було питання продовольчої безпеки, а далі він підключився до різних важливих для країни проектів, видаються кредити на закупівлю пального, енергетичного обладнання, на фінансування роботи підприємств критичної інфраструктури.

Крім того, слід зазначити, що минулого року АТ "Ощадбанк" провів перегляд спро-

щення процесу надання кредитів. Ця ініціатива також суттєво вплинула на динаміку кредитного портфеля, який протягом 2022 року у сегменті малого та середнього бізнесу зріс на 90% і досяг рівня 17,5 мільярда гривень. Декілька років тому кредитний портфель МСП становив 5 мільярдів гривень, а сім років тому ця цифра становила всього 2 мільярда гривень [1]. На кінець 2023 року заплановане подальше збільшення кредитного портфеля до рівня 21 мільярда гривень. За перші два місяці цього року вже було надано приблизно 350 кредитів на суму 1 мільярда гривень.

Кредитування для малого та середнього бізнесу має свої потенційні переваги та недоліки, які важливо враховувати при розгляді цього виду фінансової підтримки. Розглянемо їх в табл. 2 та 3.

Таблиця 2

Переваги кредитування МСП

Перевага	Опис
Фінансова підтримка	Кредити надають можливість отримати необхідний капітал для розвитку бізнесу, поповнення оборотних коштів або вкладення в нові проекти.
Розширення можливостей	Кредитування дозволяє малим і середнім підприємствам розширювати свою діяльність, займатися новими проектами і збільшувати обсяги виробництва.
Розвиток бізнесу	За допомогою кредитів підприємства можуть інвестувати у розширення, модернізацію і покращення своєї діяльності, що сприяє збільшенню конкурентоспроможності.
Загальний розвиток економіки	Малий і середній бізнес є важливим елементом економіки, і його розвиток за допомогою кредитів сприяє зростанню ВВП, створенню нових робочих місць і підвищенню життєвого рівня населення.
Ризиковий капітал	Кредити можуть допомогти підприємствам реалізувати інноваційні ідеї і проекти, які можуть бути високоризиковими, але при цьому мають великий потенціал для прибутковості.

Джерело: власна розробка авторів

Таблиця 3

Недоліки кредитування МСП

Недоліки	Опис
Високі відсоткові ставки	Кредити для малого бізнесу можуть мати високі відсоткові ставки, що призводить до збільшення фінансового навантаження на підприємства.
Обмежена доступність	Деякі малі бізнеси можуть мати обмежений доступ до кредитів через відсутність кредитної історії або низьку кредитоспроможність.
Ризик неуспішної діяльності	Кредити призводять до збільшення фінансових зобов'язань, і якщо бізнес не пройде успішно, це може призвести до фінансових труднощів і боргів.
Нестабільна економічна ситуація	Економічна нестабільність, зокрема в результаті кризи або різких змін на ринку, може ускладнити повернення кредиту.
Бюрократичні обмеження	Банківські процедури та бюрократичні обмеження можуть ускладнювати процес отримання кредиту для малих та середніх підприємств.

Джерело: власна розробка авторів

Таким чином, із наведених вище таблиць видно, що кредитування має свої плюси та мінуси для малих і середніх підприємств. Найбільш впливовими недоліками є: високі відсоткові ставки та нестабільна економічна ситуація. Якщо на нестабільну економічну ситуацію підприємці МСП вплинути не можуть, то відсоткову ставку підприємці можуть обрати самі. Згідно з інформацією банку, бізнесу доступні такі програми кредитування, як овердрафт строком до двох років зі ставкою до 16% річних; кредит на поповнення обігових коштів; кредит на придбання транспортних засобів і обладнання за відсотковою ставкою UIRD +6% річних [1]. Наразі це найкраща ставка на ринку, як стверджує і сам банк.

Починаючи з липня 2022 року, АТ "Ощадбанк" спільно з урядом реалізує грантовий проєкт "єРобота," в рамках якого учасники можуть отримати гранти на створення або розвиток власного бізнесу. Обов'язковою умовою отримання субвенції є створення протягом 6 місяців з дня зарахування коштів на рахунок отримувача в уповноваженому банку робочих місць залежно від розміру гранту та працевлаштування на них осіб на строк не менш як на 24 місяці. Розмір гранту залежить від кількості створених робочих місць. Створивши одне робоче місце можна отримати від 50 до 150 тис. грн., створивши мінімум два місця – до 250 тис. грн [1]. Скористатися грантом можуть як підприємці-початківці, так і особи, що вже мають певний досвід у бізнесі. Схему отримання гранту зображено на рис. 1.

Дивлячись на схему можна побачити, що умови і процес отримання гранту дуже прості, але цією пропозицією мало користуються. Частіше за все грантоотримувач відмовляється від пропозиції, коли чує, що треба найняти співробітника і мати офіційну реєстрацію ФОП чи юридичної особи. Нажаль багато бізнесу знаходяться в тіньовому секторі. У 2021 році спостерігалася тенденція до зростання тіньової економіки. Ця тенденція виникла через адаптацію суб'єктів економічної діяльності і населення до нових умов, спричинених пандемією COVID-19. Поява

нових загроз збільшення цін на сировинні товари призвела до збільшення витрат на виробництво. За умов війни також спостерігалось зростання рівня тіньової економіки, через збільшення витрат на логістику, зростання цін та ризиків. Процес тіннізації економіки супроводжувався використанням нових методів і каналів, які не можуть бути повністю оцінені за допомогою існуючих методів вимірювання рівня тіньової економіки.

Збільшення обсягів тіннізації національної економіки та поява дестабілізуючих факторів у соціально-економічному розвитку України призвели до загострення проблем, пов'язаних із нерівномірністю розподілу ресурсів, посиленням структурних деформацій і диспропорцій у сталому розвитку країни, економіки та суспільства. Окреслені тенденції, які є наслідком незавершеності, недосконалості та неефективності реформування всіх сфер економіки, перебувають у тісній взаємодії з показниками соціально-економічного розвитку країни та суттєво впливають на формування їх значень та водночас сприяють розвитку та розширенню тіньового сектору економіки. Протидія тіньовій економіці в системі забезпечення економічної безпеки України в умовах стійкої фінансово-економічної та соціально-політичної нестабільності та незавершеності процесу трансформації економіки потребує належної додаткової уваги.

Отже, дослідивши особливості кредитування малого та середнього бізнесу установою АТ «Ощадбанк» в умовах дії воєнного стану, можна зазначити, що деякі питання все ж таки потребують додаткової уваги при розробці нових стратегій кредитування. Рекомендації АТ «Ощадбанк», які можуть допомогти покращити кредитну діяльність і репутацію банку та посилять співпрацю із бізнесом:

– по-перше, посилення клієнтоорієнтованості, а саме акцентування на задоволенні потреб клієнтів різних бізнес-сегментів та надання їм якісних фінансових послуг. Так створення спеціального Фонду підтримки стартапів може бути корисним для сприяння новаторським підприємствам та моло-

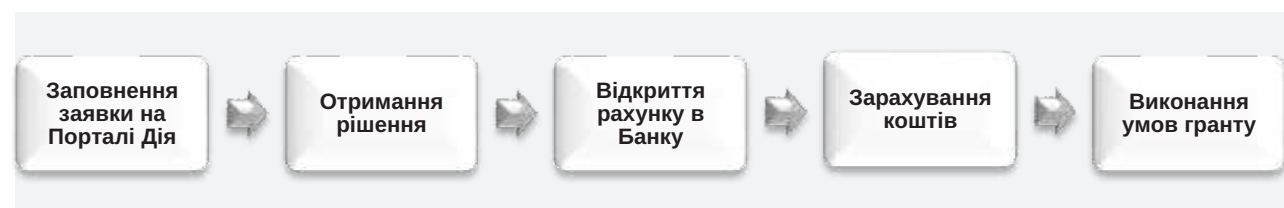

Рис. 1. Схема отримання гранту

дим компаніям, які потребують фінансової підтримки;

– по-друге, *інвестування в технології*.

Слід звернути увагу на розвиток факторингового онлайн-кредитування та використання інноваційних технологій, які можуть покращити ефективність процесів кредитування й зменшити ризики для банку та підприємців. Банк вже рухається в цьому напрямку, але все одно потребує мінімізації бюрократичних процедур та постійного оновлення цифрових рішень в практиці кредитування;

– по-третє, *посилення кредитування МСП*, оскільки послідовний розвиток цього напрямку кредитування з урахуванням потреб і можливостей бізнесу може вимагати спеціальних умов, таких як низькі відсоткові ставки, гнучкість у погашенні кредитів, тому пропонується введення Грейс-періоду саме для малих та середніх підприємств;

– в четвертих, *забезпечення високого стандарту обслуговування*, а саме навчання та розвиток персоналу з метою надання високоякісного обслуговування клієнтів визначеного сектору.

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що банківський сектор демонструє надійну функціональність навіть при веденні повномасштабних воєнних дій, зберігаючи високий рівень ліквідності та ефективності операцій.

Малі та середні підприємства є важливим сегментом економіки України, їх фінансовий стан та розвиток мають прямий вплив на національну економіку. АТ "Ощадбанк" грає ключову роль у забезпеченні доступу МСП до кредитів і фінансової підтримки, оскільки є державним банком.

АТ "Ощадбанк" важливо акцентувати зусилля на впровадженні нових кредитних технологій та інноваційних проектів, а також розробці нових продуктів для малих підприємств, забезпечити доступність та прозорість умов кредитування. З іншого боку, суб'єкти підприємства повинні виявляти більше довіри до банків, надаючи достовірну та об'єктивну інформацію про свою діяльність, оскільки це має вплив на прийняття позитивного рішення банками та зміцненні їх партнерських взаємовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення: 28.09.2023).
2. Партин Г. О., Загородній А. Г. Джерела та інструменти залучення коштів для фінансування малих і середніх підприємств України. *Банківська справа*. 2020. № 1(151). С. 105–117.
3. Бергер А. Н., Уделл Г. Ф. Відносини кредитування та кредитні лінії у фінансах малих фірм. *Журнал бізнесу*. 1995. Вип. 68. С. 351–382.
4. Волкова Н. І., Свірідова К. Д. Аналіз проблем кредитування малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1 (22). С. 55–62.
5. Грабовська Я., Тобенко В. М., Зеваченкова О. Е. Роль малого та середнього бізнесу в економіці країни. *Прагматизм у підготовці майбутніх підприємців*: матеріали II наук.-практ. конф., 15.06.2020 р., Мелітополь : ТДАТУ, 2020. С. 6064 с.
6. Тимченко О.І. Проблеми фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/46.pdf
7. Герасименко А. Розвиток класифікації різновидів банківського кредитування промислових підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-52>
8. Козлов, В., & Сидоренко, І. Напрямки модернізації продуктів кредитування фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-13>
9. Козлов В. Удосконалення механізму банківського кредитування в Україні на основі клієнт-орієнтованої моделі. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-66>
10. Білоченко, А. Кредитування аграрного сектору України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-3>
11. Шпанель-Юхта О. Особливості банківського кредитування в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-96>
12. Бойко, С., & Герасименко, Д. (2022). Формування ресурсів банківської установи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-54>
13. Мінцифри: 76% підприємців планують розширення бізнесу у 2023 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfyry-76-pidpriyemtsiv-planuiut-rozshyrennia-biznesu-u-2023-rotsi> (дата звернення: 21.10.2023).

14. Фарінович І. В., Горбова Х. В. Тенденції розвитку кредитної діяльності АТ «Ощадбанк» в умовах надзвичайних (форсмажорних) обставин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2022. Т. 32. № 5. С. 57–62.

REFERENCES:

1. Ofitsiynyi sait AT «Oshchadbank» [Official website of JSC "Oschadbank"]. Retrieved from: <https://www.oschadbank.ua/>.
2. Partyn G. O., Zagorodnij A. G. (2020) Dzherela ta instrumenty zaluchennia koshtiv dlia finansuvannia malykh i serednikh pidpriemstv Ukrainy [Sources and tools of attracting funds for financing small and medium-sized enterprises of Ukraine]. *Bankivska sprava* [Banking], no. 1(151), pp. 105–117.
3. Berger A. N., Udell G. F. (1995) Vidnosyny kredytuvannia ta kredytni linii u finansakh malykh firm [Relationships Lending and Lines of Credit in Small Firm Finance]. *Zhurnal biznesu* [Journal of Business], vol. 68. pp. 351–382.
4. Volkova N. I., Sviridova K. D. (2017) Analiz problem kredytuvannia maloho ta serednoho biznesu v suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Analysis of lending problems of small and medium-sized businesses in modern economic conditions]. *Finansy, oblik, banky* [Finance, accounting, banks], no. 1(22), pp. 55–62.
5. Grabovska Ya., Tobenko V. M., Zevachenkova O. E. (2020) Rol maloho ta serednoho biznesu v ekonomitsi krainy [The role of small and medium-sized businesses in the country's economy]. Prahmatyzm u pidhotovtsi maibutnikh pidpriemstiv: materialy II nauk.-prakt. konf., Melitopol: TDATU [Pragmatism in the training of future entrepreneurs: materials of the II science-practice conference, Melitopol: TDATU], pp. 60–64.
6. Tymchenko O. I. (2018) Problemy finansovoho zabezpechennia rozvytku maloho pidpriemnytstva [Problems of financial support for the development of small entrepreneurship]. *Elektronne naukove fakhove vydannia «Efektyvna ekonomika»* [Electronic scientific publication "Efficient Economy"], no. 8. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/46.pdf.
7. Gerasymenko, A. (2022). Rozvytok klasyfikatsii riznovydiv bankivskoho kredytuvannia promyslovykh pidpriemstv [Development of the classification of various types of bank lending of industrial enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-52>
8. Kozlov, V., & Sydorenko, I. (2022). Napriamky modernizatsii produktiv kredytuvannia fizychnykh osib [Directions of modernization of lending products for individuals]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-13>
9. Kozlov, V. (2021). Udoskonalennia mekhanizmu bankivskoho kredytuvannia v Ukraini na osnovi kliient-orientoivanoi modeli [Improving the mechanism of bank lending in Ukraine based on a client-oriented model]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-66>
10. Bilochenko, A. (2023). Kredytuvannia aharnoho sektoru Ukrainy v umovakh viiny [Lending to the agricultural sector of Ukraine in the conditions of war]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-3>
11. Shpanel'-Yuhta, O. (2022). Osoblyvosti bankivskoho kredytuvannia v umovakh viiny [Features of bank lending in the conditions of war]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-96>
12. Bojko, S., & Gerasymenko, D. (2022). Formuvannia resursiv bankivskoi ustanovy v umovakh voiennoho stanu [Formation of the resources of the banking institution under the conditions of the state of martial]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-54>
13. Mintsyfry: 76% pidpriemstiv planuiut rozshyrennia biznesu u 2023 rotsi [Ministry of Statistics: 76% of entrepreneurs plan to expand their business in 2023]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-76-pidpriemstiv-planuiut-rozshyrennia-biznesu-u-2023-rotsi>
14. Farynovych I. V., Horbova Kh. V. (2022) Tendentsii rozvytku kredytnoi diialnosti AT «Oshchadbank» v umovakh nadzvychainykh (forsmazhornykh) obstavyn [Trends in the development of credit activities of JSC "Oschadbank" under extraordinary (force majeure) circumstances]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific bulletin of NLTU of Ukraine]. Vol. 32, no. 5, pp. 57–62.